

Жусупов Б.А. – к.ю.н., доцент, Сулайманова Б.К. – к.ю.н., доцент ОГЮИ
Zhusupov B.A., Sulaymanova B.K.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮ
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНДӨ ЖООПКЕРЧИЛИК ИНСТИТУТУН ЖӨНГӨ
САЛУУНУН КЭЭ БИР КӨЙГӨЙЛӨРҮ**

**НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИНСТИТУТА ОТВЕТСТВЕННОСТИ СФЕРЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

**SOME PROBLEMS OF REGULATORY INSTITUTE OF
RESPONSIBILITY IN EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE KYRGYZ
REPUBLIC**

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасында билим берүү чөйрөсүндө жоопкерчилик институтунун ченемдик жөнгө салынуусунун кээ бирки көйгөйлөрү талдоого алынган.

Түйүндүү сөдөр: укук бузуу, укуктук тартип, юридикалык жоопкерчилик, дисциплинардык жосун, чара.

В статье проанализировано некоторые проблемы нормативного регулирования института ответственности сфере образования в Кыргызской Республике.

Ключевые слова: правонарушение, правовой порядок, юридическая ответственность, дисциплинарный проступок, мера.

The article analyzes some of the problems of regulatory institute of responsibility in education in the Kyrgyz Republic.

Keywords; the offense, the legal order, legal liability, disciplinary offense, the measure.

Билим берүү чөйрөсүндөгү орчундуу көйгөйлөрдүн бири билим берүү чөйрөсүндөгү мамилелерден келип чыккан укук бузуулар үчүн жоопкерчилик негиздери, чектери аныкталган эмес.

Билим берүү укугунда В. М. Сырых императивдик жана императивдик диспозитивдик усулдардын өзгөчө айкалышын аныктайт.

Билим берүү мамилелерине өзгөчө укуктук тартип талап кылынгандыктан изилдөөчү иш жүзүндө бул мамилелер натыйжалуу жөнгө салынбагандыгын, ченемдик укуктук жактан жөнгө салынышын камсыз кылынбагандыгын тааныган [1].

Билим берүү тармагынын түзүмүнүн деңгээлинде билим берүү укугунун өзгөчө укуктук институттары жетиштүү бекилген эмес, анын ичинде дисциплинардык жоопкерчилик институту.

В. М. Сырых, ынанымы боюнча билим берүү укугу жалпы тармактык принциптерин жана предметин тармактарын бекиткен негизги институтка ээ. Аракеттеги ченемдик түпкүр жарандарды, мекемелерди, укук бузуудан келип чыккан талаш тартыштарды чечмелөөгө жол бербейт. Анткени билим берүү чөйрөсүндө айрыкча айта кетүү орундуу дисциплинардык жоопкерчиликти жөнгө салуучу юридикалык ченемдердин так аныкталбагандыгы, түздөн түз билим берүү мамилелерине катышуучулардын укук жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылууга жол бербейт.

«Билим берүү жөнүндө» мыйзамда юридикалык жоопкерчилик негиздери толук кандуу каралган эмес. Формалдуу болсо дагы билим берүү чөйрөсүндөгү укук бузуулардын түзүмү белгилери иштелип чыккан эмес.

Кандай гана жоопкерчилик болбосун, анын негизи болуп укук бузуу саналат. Укук бузуу укуктун субъектисине жүктөлгөн укук жана милдеттерди так, же өзүндөй жетишээрлик аткарбагандыгын чагылдырат. Жоопкерчиликти келиши кылмыш, административдик, конституциялык, эмгек, жарандык мүнөзгө ээ болуп, мажбурлоо чараларын колдонуу менен коштолот.

Биринчиден, юридикалык жоопкерчилик чарасын колдонуу конкреттүү укуктун субъектиси болушу зарылчылыгын эске алат [2]. Бул учурда жоопкерчиликтин субъектисин бөлүп кароо мүмкүн эмес, себеби бул чараны колдонуунун натыйжасында кээ бир субъектилери үчүн жагымсыз натыйжалар келип чыгат, ошондой эле мамлекет үчүн кошумча финансылык чыгымдарды алып келет;

экинчиден, жалпы эреже катары юридикалык жоопкерчилик келип чыгышы субъектинин күнөөсү бар болгон учурда гана колдонулат.

Юридикалык энциклопедиялык сөздүк юридикалык жоопкерчиликти «укуктук нормаларда каралган укук бузуучу субъектинин жагымсыз жагдайларды тартуучу укук жана милдети» катары караган. Ушул эле жерде анын негизги принциптери келтирилет; укукка каршы келген гана жүрүм турум үчүн жоопкерчиликке тартылуу; укук бузуучунун аракеттеринде күнөөнүн болушу, мыйзамдуулук; адилеттүүлүк; максатка ылайыктуулук; жазанын кайтарымсыздыгы [3].

Жогоруда айтылган ойлор кээ бир күмөн саноону жаратууда.

Көйгөй авторлор тарабынан «укук бузуунун субъектиси тарабынан жагымсыз натыйжаларга кириптер болуу милдети» деген сөз айкалышында болууда.

Бул учурда юридикалык жоопкерчиликтин максатталышы ишенимдүү аныкталган эмес. Ал тийиштүү укуктук мамиледе катышуучу субъектиден келип чыгуучу милдет эмес.

Юридикалык жоопкерчилик түшүнүгүн башкачараак редакциясы оңтойлуураактай көрүнөт. «Юридикалык жоопкерчилик – бул мамлекет тарабынан укуктун талаптарын аткарууну мажбурлоочу укуктук мамиле болуп саналат, ар бир жак өзүнүн аракети үчүн башка жактын, мамлекеттин жана коомдун алдында жооп берүү милдетин айтабыз» [4].

Биздин көз карашыбыз боюнча С. С. Алексеевдин жана Н. А. Стручковдун эмгектеринде кынтыксыз берилген: «жоопкерчилик –бул укукта чагылдырылган мамлекеттик мажбурлоо болуп, жүрүм турумга сырткы таасир берүүчү катары, мамлекеттин уюшулган күчүнө негизделген,

бийликтин «буюмдаштырылган» куралы болуп мамлекеттин эркин кынтыксыз бекемдешин айтабыз» [5].

Ушуга окшош көз караш О.М. Якубанын эмгектеринде чагылдырылган: «Жоопкерчилик юридикалык мааниде ар качан аракеттеги укуктук нормаларды бузгандыгы үчүн күнөөлүү жакка жагымсыз натыйжаларды алып аныкталган чектөөлөрдү, ажыратуулар менен коштолот. Мамлекеттик органдар, алардын кызмат адамдары мыйзам чегинде коомдук мамилелер чөйрөсүндө каралган ыйгарым укуктарын ишке ашырат.».

Азыркы учурдагы административисттердин эмгектеринде жогоруда айтылган көз караштар бекемделүүдө. Мисалы, Б.В. Российский белгилегендей, «жоопкерчилик- тийиштүү ыйгарым укуктар берилген органдар же кызмат адамдары тарабынан, укук бузуу жасаган адамга жаза берүү менен чагылдырылат» [6].

Дисциплинардык жосунду кароо жана чараларды колдонуу укук бузуучу иштеген, же окуган жери боюнча, кызматтык текшерүүдөн кийин, буйрук формасында чыгып баарына маалымдалат. Дисциплинардык чараларды колдонгондугу жөнүндө өздүк китепчеде жазуу жүргүзүлөт. Административдик жоопкерчиликтин субъектиси болуп физикалык, юридикалык жактар, кызмат адамдары саналат.

Физикалык жактарга - 16 жаштагы чек коюлган. Дисциплинардык жоопкерчилик кызматтык баш ийүүдөгү бир гана физикалык жакка, жарандарга, кызмат адамдарына гана колдонулат.

И. А. Галагандын тактоосу көңүл бурганга арзыйт, анын ою боюнча «дисциплинардык жоопкерчиликтин субъектиси болуп баштапкы класстын окуучулары да каралышы мүмкүн, алар ички эрежелерди бузгандыгы үчүн дисциплинардык таасир чараларына кириптер болушу мүмкүн» [7].

Укук колдонуу ишмердүүлүгүндө административдик жана дисциплинардык жоопкерчилик маанилүү учурлары менен айырмаланышат, бирок азыркы учурга чейин тийиштүү укуктук жөнгө салынууга алынган

эмес. Бул жерде административдик жана дисциплинардык жазалардын айкалышы эске алынууда.

Тилекке каршы, бул тема билим берүү чөйрөсүндө теоретикалык жана практикалык жактан аз иштелип чыккан.

Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамында «дисциплинардык жорук» институту каралган эмес.

Билим берүү чөйрөсүндө билим берүүнүн сапатын текшерүү тутумунун жоктугу көптөгөн окуу жайларындагы билим берүү сапатынын жоктугун, айрыкча орто жана жогорку кесиптик билим берүү тутумунда күчөп кеткендигин моюнга алуу керек. Мына ошондуктан билим берүүнүн сапатын көзөмөлгө алуучу укуктук ченемдерди иштеп чыгуу зарыл.

Биздин оюбузча билим берүү чөйрөсүндө билим сапатын текшерүү үчүн «Билим мониторингини» киргизүү зарыл. Ал мөөнөттүү болуп такай жүргүзүүсү зарыл.

Ал төмөнкү критерийлердин негизинде ишке ашырылышы керек;

-биринчиден билим берүү сапатын көзөмөлдөөнү объективдүү критерийлери иштелип чыгуусу зарыл (текшерүү тест суроолор теоретикалык жана практикалык бөлүмдү камтуусу зарыл, суроолор көбүнесе ачык формада берилүүсү керек);

-экинчиден текшерүү бир жактуу болбостон объективдүү жүрүшүн камсыз кылуу үчүн (ички текшерүү, карамактык текшерүү, көз карандысыз текшерүү институттарын киргизүү зарыл);

-үчүнчүдөн ал мөөнөттүү болуп жыл ичинде жүргүзүлүүсү зарыл;

-төртүнчүдөн билим мониторингине бир гана окуучулар тартылбастан педагогикалык кызматкерлер да тартылуусу зарыл.

-бешинчиден билимдин сапатын текшерүү жыйынтыгы боюнча превентивдүү чаралар жыйынтыктар чыгарылуусу зарыл.

Билим берүү чөйрөсүндө дагы бир олуттуу көйгөйлөрдүн бири болуп билим берүү программаларынын, окуу формаларынын өз ара сыйымдуулугу. Айта кетүү орундуу, бул багытта бир канча кайчы маселелер көп атап айтканда;

- 1) Баштапкы кесиптик билим берүү менен орто кесиптик билим берүү программаларындагы сааттардын көлөмүнүн сыйымдуулугу;
- 2) орто кесиптик билим берүү программалары менен жогорку кесиптик билим берүү программаларынын сыйымдуулугу сааттардын көлөмү аныкталган эмес;
- 3) бир эле багыттагы окуучунун окуунун эки формасында(күндүзгү мисалы юридикалык адистиктер үчүн күндүзгү бөлүмдө 8400 саат каралса, сырттан окуу бөлүмүндө анын үчтөн бир катышы каралган) өз ара сыйымдуулугу(мисалы 3 курсту сырттан окуган адам болжолдуу 2000 саатты өздөштүргөн ал күндүзгү бөлүмгө которулганда канча саат өздөштүрүүсү зарыл күндүзгү окуудагы 8400 сааттын канчалык катышы жетиштүү болот);
- 4) орто кесиптик билим алган адам кесибине тектеш адистиги боюнча жогорку кесиптик билим алуу үчүн кайсы курстан, эмненин негизинде улантат так ченемдик жөнгө салынган эмес.

Билим берүү чөйрөсүндө азыркы учурда акы төлөм кызмат көрсөтүү формасына көптөгөн жогорку, орто, башталгыч кесиптик билим берүү мекемелери өткөн.

Бир эле кесиптик деңгээлдеги бир эле адистиктерге ар кандай акы төлөмү коюлган. Окутуу чыгымдарынын калькуляциясы эмнеге негизделген. Окуу мекемесиндеги кайсыл кызмат акылуу кайсыл кызмат акысыз көрсөтүлгөн эмес жана ченемдик жөнгө салынбаган. Бул жерде айта кетүү орунду окуу төлөмдөрү орто кесиптик деңгээл менен жогорку кесиптик деңгээл бирдей учурлар бар. Сааттардын көлөмү үчтөн бир катышын түзсө дагы.

Келишимдердин мазмуну окуп жаткан жак окуудан четтетилген учурда, кайра тикеленген учурда, бир формадан экинчи окуу формасына өткөн учурда өз ара сыйымдуулугу каралган эмес. Окуу жайынын билим берүү кызматтары канааттандырбаган учурда өз ара жоопкерчилик каралган эмес, көбүнесе мындай жоопкерчилик билим алуучуга жүктөлөт.

Мына ошондуктан билим алууда түзүлүүчү келишимдин универсалдуу формасын иштеп чыгуу зарыл.

Адабият:

1. Сырых В.М. Образовательное право, как отрасль российского права [Текст] / В.М. Сырых. – М., 2001. – С. 36-42.
2. Кыргыз Республикасынын Административдик жоопкерчилик жөнүндө кодекси [Текст] // Эркин Тоо от 9 сентября 1998 г. – 1998. – С. 123-130.
3. Юридическая энциклопедия [Текст] / Под ред. М.Ю. Тихомирова. – М.: Юринформцентр, 1999. – 365 с.
4. Юридический энциклопедический словарь [Текст] / Гл. ред. О.Е. Кутафин. – 2002. – 503 с.
5. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования [Текст] / С.С. Алексеев. – М., 1966. – 106 с.
6. Богданов А.В. Административное право [Текст] / А.В. Богданов, И.Б. Богородицкий, Б.В. Российский. – Издательство “НОРМА”, 2003. – 6 с.
7. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР (процессуальное регулирование) [Текст] / И.А. Галаган. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1976. – 186 с.